

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2004, C.9, S.2 s.303-324.

GELENEKSEL RAPORLAMA YÖNTEMLERİNİN YENİ EKONOMİ KARŞISINDAKİ DURUMUNUN İRDELENMESİ VE ENTELLEKTÜEL SERMAYENİN RAPORLANMASI*

AN EXAMINATION ON THE SITUATION OF TRADITIONAL REPORTING TECHNIQUES AGAINST THE NEW ECONOMY ANT THE REPORTING OF INTELLECTUEAL CAPITAL

Dr.Hakan ERKUŞ**

ÖZET

Yeni ekonomi ile birlikte işletmelerde değeri meydana getiren faktörler maddi ve fiziksel varlıklardan, maddi olmayan ve entellektüel varlıklara doğru kaymaktadır. Buna karşın geleneksel ekonomiyi ölçen ve raporlayan yöntemler entellektüel varlıkları ölçmede ve raporlamada yetersiz kalmaktadır. Yüksek teknoloji şirketlerinde (yazılım, ilaç, bilgisayar vb.) pazar değeri ile defter değeri arasındaki farklılık bunun en önemli göstergesidir. Bu çalışma ile son dönemlerde üzerinde oldukça yoğun bir şekilde çalışılan entellektüel sermayenin raporlanması konusu üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

ABSTRACT

With the new economy, the factors composing the firms value evolve from tangible assets to intangible assets and intellectual capitals. However, the techniques measuring and reporting the traditional economy are inadequate to measure and report the intellectual properties. The differences between the market and book values of high-tech corporations (software, pharmacies, and computers etc.) are significant indicators of these situations. In this research, the subject matter of intellectual capitals' reporting, which is highly popular in literature on these days, is tried to reveal.

Yeni ekonomi, geleneksel ekonomi, raporlama yöntemleri, entellektüel sermaye

New economy, traditional economy, reporting techniques, intellectual capital

* XXII.Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumunda Bildiri Olarak Sunulmuştur.

** İnönü Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Son 20 yıl içerisinde teknolojik ve ekonomik gelişmeler hayatın her alanını etkilediği gibi işletmeleri de derinden etkilemiştir. İşletmelerin iş yapma şekilleri, üretim süreçleri, örgüt ve varlık yapıları ile işletmelerde değer üreten faktörler önemli ölçüde değişmiştir. Geleneksel ekonomi içerisindeki işletmelerde değer üreten faktörler daha çok maddi varlıklardan oluşurken, günümüzde bu faktörlerin maddi olmayan varlıklardan oluştuğunu görmekteyiz. Bunun sonucunda maddi varlıklar ile maddi olmayan varlıkların işletme değerine yaptıkları katkıların oranı, maddi olmayan varlıklar lehine değişmiştir. Geleneksel ekonominin kullanıldıkça tükenen üretim faktörleri yerine, kullanıldıkça ve paylaşıldıkça artan büyüyen, bilgi ve entellektüel varlıklar işletmelere değer katan ana unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmelerin sahip oldukları bu maddi olmayan varlıklar genel olarak entellektüel sermaye olarak adlandırılmaktadır.

İşletmelerde değer üreten faktörler olarak maddi ve fiziksel varlıkların yerini entellektüel sermayenin almış olması, değeri tarihi maliyetlerle parasal olarak ölçen geleneksel muhasebede de bazı problemlerin çıkmasına neden olmuştur. Geleneksel muhasebe ve raporlama sistemi modern işletmelerin temel dinamiği olan bilgi ve entellektüel sermayeyi değerlemede ve raporlamada yetersiz kalmıştır. Son dönemlerde hazırlanan duran varlıkların ve menkul kıymetlerin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi ile ilgili standartlar da finansal tabloların işletmelerin gerçek değerini göstermesine yardımcı olamamaktadır. Geleneksel raporlama yöntemlerinin yeni ekonomiyi yansıtmada yetersiz kalması **raporların faydalılığını ve ilgililiğini** de tartışılır hale getirmiştir. Bunun en iyi göstergesi işletmelerin pazar değerleri ile defter değerleri arasında son yıllarda ortaya çıkan uçurumlardır. Özellikle yüksek teknoloji şirketlerinde pazar değeri/defter değeri oranı 25/1' e kadar yükselmiştir. Finansal raporların ilgililiğini yitirmesi ve piyasalara tam ve doğru bilgi sunamaması haksız kazançlara veya zararlara yol açabilmektedir. Bu nedenle özellikle yeni ekonomi şirketlerinde ölçme ve raporlama için yeni yöntemlerin geliştirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmada finansal tabloların faydalılığında meydana gelen azalmaları ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilen yeni raporlama yöntemleri incelenecek ve değerlendirilecektir.

1. BİLGİ TOPLUMU VE YENİ EKONOMİDE DEĞER ÜRETEEN FAKTÖRLER

Yeni ekonomi içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin finansal, varlık ve örgüt yapılarında oldukça önemli değişimler ortaya çıkmıştır. İşletmelerin varlık yapıları görünenden görünmeyene, örgütsel yapıları hiyerarşik örgütten yatay örgüte doğru kaymaktadır. Yeni ekonomiyi oluşturan şirketlerin finansal yapısı ve yeni ekonomi şirketlerinde değer oluşturan faktörler çoğu zaman sanayi şirketlerinden öylesine farklıdır ki, bu farklılığın geleneksel kavramlarla açıklanması mümkün olmamaktadır.

İşletmede değer üreten faktörleri, firma değerini etkileyen her türlü değişken olarak tanımlamak mümkündür¹. Yeni ekonomi ile birlikte işletmelerde değeri oluşturan faktörler de değişmiş ve değeri oluşturan esas unsurlar olarak bilgi veya entellektüel sermaye ön plana çıkmıştır. Çünkü entellektüel sermaye gelecekteki rekabet için ana belirleyici konumundadır. İşletmeler, bilgi ve entellektüel sermaye vasıtasıyla sürdürülebilir avantajlar ve gelirlerinde artış sağlayabilmektedirler.

Yeni ekonomi şirketlerinin en önemlilerinden birisi olan Microsoft ile geleneksel ekonominin en parlak yıldızlarından birisi olan General Motors'un (GM) ciroları ile piyasa değerlerini karşılaştırdığımızda yeni ekonominin gücü daha iyi anlaşılacaktır. Microsoft'un 1996 yılındaki yıllık cirosu 11 milyar \$ ve şirketin aynı yılki piyasa değeri 85.5 milyar \$'dır. General Motors'un yıllık cirosu 160 milyar \$ olmasına rağmen piyasa değeri 50 milyar \$'dır. Görüldüğü gibi sanayi çağıının en büyük şirketi piyasa değeri açısından Microsoft'un gerisinde kalmıştır. Sanayi devriminde cam ve çeliği işleyerek elde edilen zenginlik günümüzde bilginin işlenmesi ile elde edilmektedir². İşletmelerin değerinde ortaya çıkan bu durum "Entellektüel Sermaye Kavramı" ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

2. ENTELLEKTÜEL SERMAYENİN DOĞUŞU VE YENİ KAVRAMLAR

Son zamanlarda oldukça sık bir şekilde kullanılmaya başlanan entellektüel sermaye kavramının genel kabul gören bir tanımı mevcut değildir. Aynı şekilde literatürde de bu kavramın ne olduğu ve kapsamının neler olduğu konusunda da bir birliktelik bulunmamaktadır.

2.1. Entellektüel Sermayenin Tanımlanması

Genel olarak entellektüel sermaye, işletmelerin defter değerleri ile piyasa değerleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır³.

Dünyada ilk defa entellektüel sermaye yöneticisi olarak atanan Leif Edvinson **entellektüel sermayeyi** "işletmelere pazarda üstünlük sağlayan bilgi, tecrübe, organizasyonel teknoloji, müşteri ilişkileri ve profesyonel yetenekler" olarak tanımlamıştır⁴.

Fortune dergisinde yayınlanan makalesinde Thomas Stewart entellektüel sermayeyi, "yüksek değerli varlıklar üretmek ve elde etmek için formüle edilmiş entellektüel materyaller" olarak tanımlamıştır.

Entellektüel sermaye kavramı, maddi olmayan duran varlıklar, "bilgi varlıkları" ve "entellektüel varlıklar" kelimeleri ile eş anlamlı olarak da

¹ Aykan Üreten ve M. Kamil Ercan, **Firma Değerinin Tespiti ve Yönetimi**, Ankara 2000, Gazi Kitapçı, s.18

² S.B. Shepard, "The New Economy: What It Really Means", 1997, **Businessweek Archives**, <http://www.businessweek.com/1997/46/b/3553084htm>

³ Albert Zhou and Amy Sun, "Intellectual Capital Manage it or Die", **B+FS**, February 2001, s.18

⁴ Leif Edvinsson, "Developing Intellectual Capital at Skandia", **Long Range Planning**, 30/3, 1997, s. 366-373

kullanılmaktadır. Entellektüel sermaye sadece, patent, marka, şerefiye gibi maddi olmayan duran varlıklar değil teknoloji, beceri ve müşteri ilişkileri gibi maddi olmayan duran varlıkları da içermektedir. Entellektüel sermaye bir organizasyonun rekabet kapasitesini ya da başka bir deyişle bilgi çağında hayatta kalabilme kabiliyetini temsil etmektedir⁵.

2.2. Entellektüel Sermayeyi Oluşturan Öğeler

Entellektüel sermaye genel olarak ele alındığında üç temel öğeden oluşmaktadır. Bunlar,

- İnsan Sermayesi
- Yapısal Sermaye
- Müşteri Sermayesidir.

Bütün işletmelerde insan sermayesi yapısal sermayenin temel yapı taşıdır ve insan sermayesi ile organizasyonel sermayenin karşılıklı etkileşimi sonucunda müşteri sermayesi kazanılmaktadır. Bu üç öğenin bir araya gelmesi ile de değer ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bu üç temel öğe kısaca açıklanacaktır.

2.2.1. İnsan Sermayesi

Entellektüel sermayenin en önemli unsuru insan sermayesidir. İnsan sermayesi, müşterilerin problemlerine çözüm üretmek ve yeni buluşlar yapmak için işletme çalışanlarının sahip olmaları gereken eğitim düzeylerini, tecrübeleri ve sosyal yetenekleri kapsamaktadır. İnsan sermayesi yenilik ve gelişmenin esas kaynağı olmasına rağmen ölçülmesi ve raporlanması en zor olan unsurdur.

2.2.2. Yapısal Sermaye

Yapısal sermaye, işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan ve insan sermayesini destekleyen nitelikteki örgütsel değerleri ifade etmektedir. Bu kavram içerisine, işletme kültürü, dokümantasyonlar, müşterilere ve pazara ait bilgilerin depolandığı veri tabanları, üretim süreçleri, kalite kontrol ve yönetim sistemleri, patentler, telif hakları, bilgisayar ağları ve enformasyon sistemleri gibi işletmenin etkin bir şekilde çalışmasını mümkün kılan tüm örgütsel alt yapı değerleri girmektedir⁶. Yapısal sermayenin amacı, insan sermayesini şirket amaçlarını başarmaya hizmet edecek şekilde kullanılmasına yardımcı olmaktır.

2.2.3. Müşteri Sermayesi

Müşterilerin iş yapmaya istekliliği ve devam etme olasılığı, sadakat, imaj, markalar, özel sözleşmeler, dağıtım kanalları bir kuruluşun müşteri sermayesini oluşturur.

⁵ Zhou and Sun, s.19

⁶ Selma Akpınar, Entellektüel Sermaye Yönetimi ve Bir Boya İşletmesi Üzerinde Etkileri, **I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirisi**, Kocaeli Üniversitesi, Mayıs 2002, s.727

Görüldüğü gibi işletmelerde değer üreten faktörler yeni ekonomi ile birlikte geleneksel ekonomiye göre oldukça farklılaşmıştır. Bu farklılaşma beraberinde bazı problemleri getirmiştir. Geleneksel ekonomiye göre düzenlenmiş olan muhasebe yöntemleri yeni ekonomide değer üreten faktörleri ölçmede ve raporlamada yetersiz kalmaktadır.

3. GELENEKSEL MUHASEBE VE ENTELLEKTÜEL SERMAYE İLİŞKİSİ

Yukarıda da anlatıldığı üzere günümüzde işletmelerde değer üreten faktörler arasında ilk sırayı maddi olmayan varlıklar almasına rağmen İtalyan Luca Pacioli tarafından geliştirilen geleneksel muhasebe yöntemleri bu varlıkları ne kayda alabilmekte ne de raporlayabilmektedir. Bu nedenle hazırlanan finansal tablolar da güvenilir olmaktan uzaklaşmaktadır.

Son yıllarda halka açık olan şirketlerin finansal tablolarının hacmi ve içerikleri büyümesine rağmen faydalılıklarının oldukça azaldığı gerçeği gözlerden kaçmamaktadır. Bu yüzden finansal tabloların fonksiyonlarını en iyi şekilde yerine getirebilmesi için olabildiğince bilgilendirici olmalarında fayda vardır⁷.

Geleneksel muhasebenin entellektüel sermayeyi ölçme ve raporlamada yetersiz kaldığı konuları sıralamadan önce yukarıda anlatılan entellektüel sermaye unsurlarının mevcut muhasebe standartlarına göre varlık olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı ve finansal tablolarda yer alıp alamayacağına ortaya konulmasında yarar vardır.

3.1. Muhasebe Standartları Çerçevesinde Entellektüel Sermayenin Değerlendirilmesi

Bir yatırım veya harcamanın varlık olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ile ilgili olarak FASB ve IASC tarafından bazı kriterler geliştirilmiştir. FASB tarafından yapılan varlık tanımı aşağıdaki gibidir.

“Varlıklar, geçmişteki işlemler veya olayların sonucuna göre, işletmelerin sahip olduğu, gelecekte fayda sağlayabileceği veya kontrol edebileceği ekonomik değerlerdir.”

IASC’de benzer bir varlık tanımı yapmıştır. IASC varlıkları “geçmiş olayların sonucunda doğan işletme tarafından kontrol edilen kaynaklar ve bunlardan gelecekte sağlanacak ekonomik faydalar” olarak tanımlamıştır.

Bu tanımlara uygun olarak bir yatırım ve harcamanın varlık olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki şartları taşıması gerekmektedir.

a. Gelecekte fayda yaratması,

b. Kontrol edilebilme,

c. Gelecekte sağlanacak faydanın geçmişteki bir işlem veya olaydan kaynaklanması.

⁷ Baruch Lev, “The Old Rules No Longer Apply”, *Forbes*, 4/7/97 Supplement ASAP, Vol, 159 Issue 7, s.34

Bir harcamanın varlık olarak tanımlanabilmesi için yukarıdaki şartları taşıması gerekir. Yukarıdaki şartları taşıyan bir varlığın finansal tablolarda gösterilebilmesi için de aşağıda belirtilen koşullara uygun olması bu kriterleri karşıladığında da finansal tablolarda yer alması gerekmektedir. Bu kriterler;

a. Tanıma uygun olma : Varlık finansal tabloların unsurlarından birinin tanımına uymalıdır.

b. Ölçülebilirlik : Varlık yeterli güvenilirlikte ölçülebilme özelliği taşımaktadır.

c. İlgililik : Bu varlık hakkındaki bilgi, bilgi kullanıcılarının kararlarında farklılıklar yapmalıdır.

d. Güvenilirlik : Bilgi güvenilir, doğrulanabilir ve tarafsız olmalıdır.

Şimdi, yukarıda belirtilen kriterler bağlamında entellektüel sermaye unsurlarının finansal raporlarda yer alıp alamayacağı tartışılacaktır.

Maddi olmayan varlıklarla ilgili muhasebe standartları incelendiğinde mevcut muhasebe uygulamalarına göre hangi yatırım ve harcamaların varlık olarak değerlendirilip raporlanabileceklerinin çerçevesi sınırlandırılarak belirlenmiştir.

Maddi olmayan duran varlıklarla ilgili Uluslararası Muhasebe Standardı (UMS) 38'e göre bir yatırım veya harcamanın maddi olmayan varlık olarak değerlendirilebilmesi için⁸;

- Varlıkla ilgili gelecekteki ekonomik faydalardan işletme yararlanmalı,
- Varlıkların maliyetleri güvenilir bir şekilde ölçülebilir olmalıdır.

UMS 38 kuruluş giderlerini, eğitim harcamalarını, reklam ve promosyon giderlerini varlık olarak kabul etmemektedir. Ayrıca, bu standart işletme içerisinde üretilen şerefiyelerin de varlık olarak kaydedilmesine izin vermemektedir. Standarda göre şerefiyeler sadece işletme birleşmeleri sırasında ortaya çıktığında varlık olarak kaydedilmektedir.

Bu standart, Ar-Ge faaliyetleri için araştırma safhasında yapılan harcamaları varlık olarak kabul etmemekte sadece geliştirme safhasında ortaya çıkan ve belirli şartları taşıyan harcamaların aktifleştirilmesine izin vermektedir.

UMS 38 Ar-Ge harcamalarının kısmi olarak aktifleştirilmesine izin verdiği halde FASB'ın Ar-Ge Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi ile ilgili 2 nolu standardı Ar-Ge faaliyetlerinin aşağıdaki özellikleri nedeniyle aktifleştirilmelerine izin vermemektedir. Bu özellikler,

⁸ Ümit Gücenme, "International Accounting Standart- IAS 38, "Maddi Olmayan Varlıklar", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ocak 2000, Sayı:5, s.99

- Gelecekteki faydaların belirsizliği,
- Neden sonuç ilişkisinin eksikliği,
- Gelecek faydaların ölçülmesindeki yetersizlikler, olarak sıralanmaktadır.

2 nolu Ar-Ge maliyetleri ile ilgili standart her ne kadar Ar-Ge harcamalarının aktifleştirilmesine izin vermemekte ise de; 1985 yılında FASB tarafından yayınlanan 86 nolu standart yazılım maliyetlerinin geliştirme aşamasında ortaya çıkan kısımlarının aktifleştirilmesine izin vermektedir.

Ülkemizde yayımlanan 15 nolu Türk Muhasebe Standardı da IASC'nin görüşleri doğrultusunda hazırlandığı için Ar-Ge harcamalarının sadece geliştirme aşamasında ortaya çıkan kısmını aktifleştirmektedir.

Yukarıda incelenen standartlar çerçevesinde entellektüel sermayenin üç unsuru ile ilgili bir değerlendirme yapıldığında;

- İnsan sermayesinin geliştirilmesi için yapılan eğitim harcamaları ve profesyonel personele ödenen ücretler,
- Yapısal sermaye ile ilgili olarak yapılan kuruluş giderleri ile yeniden yapılandırma giderleri,
- Müşteri sermayesi ile ilgili reklam giderleri ve promosyon giderleri,
- İşletme bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise işletme içerisinde üretilen şerefiyeler varlık olarak değerlendirilmemektedir.

3.2. Geleneksel Muhasebenin Ölçme ve Raporlamada Yetersiz Kaldığı Hususlar

Bu değerlendirmelerden sonra geleneksel muhasebenin yetersiz kaldığı konuları maddeler halinde sıralayacak olursak;

a) Bilindiği üzere geleneksel muhasebe temel olarak maddi ve ölçülebilir varlıkların ölçülmesi ve raporlanmasını amaçlamaktadır. Ancak, son yıllarda işletmeler tarafından maddi olmayan varlıklara yapılan yatırımların boyutunun oldukça artmış olması geleneksel muhasebe sistemi içerisinde ölçülen ve raporlanan bilgilerin faydalılık ve ilgiliğini azaltmıştır⁹.

b) Mevcut muhasebe sistemi işletmeyi bir bütün olarak değerlendirme çabasında değildir¹⁰.

c) Mevcut muhasebe sistemi içerisinde raporlanan gelirler yerine koyma maliyeti yerine geçmiş maliyetlere dayanmaktadır. Bilançoyu oluşturan unsurların çoğunun raporlanmasında ve değerlendirilmesinde “tarihi maliyet kavramı” esas alındığı için bilanço bir çok unsurun cari

⁹ Charles Leadbeater, “Time To Let The Bean-Counters Go”, *New Statesman*, 04/17/1998, Vol.127 Issue 4381, s.30

¹⁰ Saim Önce, *Muhasebe Bakış Açısı İle Entellektüel Sermaye*, Anadolu Üniv. Yayınları, No:1100, s.38

değerini yansıtmaz. Tarihi maliyet esasına göre düzenlenen finansal tablolar işletmenin ilerde sağlayacağı nakit akışlarını göstermezler¹¹.

d) Geleneksel muhasebede kazanç, firmaların giderleri aktifleştirme veya maliyete atma kararlarına bağlı olarak değişmektedir. Yeni ekonomi firmaları için araştırma maliyetleri, firmanın gelecekteki başarısı için belki en önemli belirleyici faktördür. Ancak, Ar-Ge faaliyetleri ve harcamaları patent alınabilecek bir ürün veya sürecin geliştirilmesi şeklinde sonuçlansa dahi katlanılan birçok maliyet aktifleştirilememektedir. Bunun sonucu olarak da bir çok işletme sahip oldukları çok önemli maddi olmayan duran varlıkları bilançolarında gösterememektedir.

e) İşletme içerisinde üretilen entellektüel varlıklar mevcut muhasebe sistemi tarafından kayıtlara alınamamaktadır.

f) Geleneksel muhasebe kişisel tutkular ve grup dinamikleri gibi entellektüel sermayenin ana dayanakları hakkında oldukça az bilgi vermektedir.

g) Hissedar değeri gelecekteki işletme performansları ile ilgili olmasına karşın, geleneksel muhasebe geçmişteki verileri kullanarak bilgi üretmektedir. Bu durum geleneksel muhasebenin temel problemlerinden birisidir.

h) Bir çok maddi olmayan ürün internet üzerinden satılmaktadır ve bu işlemlerin vergi idaresi tarafından takip edilmesi de oldukça zordur. Üretilen değerlerin maliyetinin büyük çoğunluğu maddi olmayan varlıklardan oluşurken sadece maddi varlıkların vergilendirmesi problemlere ve mükellefler arasında eşitsizliğe neden olabilmektedir¹².

ı) Yeni ekonomi şirketleri ile geleneksel ekonomi şirketlerinin aktif yapılarındaki farklılıklar bu şirketlerin kredibilitesini de etkilemektedir.

i) Geleneksel finansal muhasebe ölçülerin yetersiz kalması bilgi yoğun işletmelerde çalışan personelin ücretlendirilmesinde de problemlere yol açmakta ve maddi olmayan zenginliği üreten bilgi işçilerinin adaletli ve yeterli bir şekilde ödüllendirilmelerini engellemektedir

Yukarıda sayılan geleneksel muhasebenin entellektüel sermayeyi yansıtmadaki başarısızlığının sonucunda yatırımcılar ve işletmeler açısından bazı problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemler şunlardır:

- İşletmelerin değerleri ve gelecekte nakit elde etme güçleri doğru olarak raporlanmadığından özellikle yeni ekonomi şirketlerinin hisseleri başta olmak üzere hisse senetlerinde aşırı dalgalanmalar ortaya çıkabilmektedir. Yeni ekonomide bazı sektörler birden bire popülerleşmekte veya değerini büyük ölçüde kaybedebilmektedir. Bunun sonucunda yatırımcılar önemli ölçüde zarar etmekte, büyük sermayeler batmakta ve özellikle yeni ekonomi şirketleri açısından sermaye maliyeti yükselmektedir.

¹¹ Hasan KAVAL, "Bankalarda Risk Yönetimi", *Yaklaşım Yayınları*, Ankara 2000, s.62

¹² Leadbeater, s.30

- Özellikle Ar-Ge çalışmaları yapan ileri teknoloji firmalarında (ilaç gibi) içerden öğrenenler oldukça önemli karlar elde edebilmektedirler. Bu işletme dışındaki yatırımcıların zarar etmesine neden olmakta ve sermaye piyasalarına duyulan güveni azaltmaktadır.

- İleri teknoloji şirketlerinde (yazılım şirketleri gibi) sermaye daha çok beyin gücü olduğu için bu işletmeler ilk kuruluş dönemlerinde kredi bulmakta sıkıntı çekmekte veya çok yüksek faizlerle borçlanmaktadır.

Bu olumsuzluklara bağlı olarak ihtiyaç duyulan şey işletme yapıları ve stratejileri ile ilgili geleceğe yönelik bilgileri sağlayacak olan ölçme ve raporlama yöntemlerinin geliştirilmesidir. Bu nedenle işletmelerde entellektüel sermayenin ölçülmesine ve raporlanmasına yönelik olarak çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir.

4. ENTELLEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ VE RAPORLANMASI

4.1. Maliyete Dayalı Ölçme Yöntemi ve Gerçeğe Uygun Değer Yöntemlerinin Entellektüel Sermayeye Uygulanabilirliği

Geleneksel muhasebe genel olarak maliyete dayalı ölçme yöntemine dayanmaktadır. Ancak, bu yöntem entellektüel sermayenin unsurlarına aşağıdaki sayılacak olan nedenlerle uygun değildir.

a) Bazen bir proje için yapılan harcamalar bir başka projeye katkı sağlayacak değerli bulguların elde edilmesine neden olabilmektedir.

b) Bilgisayar yazılımları gibi bazı entellektüel varlıklar ticari yaşam seyirleri boyunca bir çok kez revizyondan geçmektedirler. Birinci sürüm için geliştirilen kodlar, daha sonraki sürümlerin en önemli unsuru olabilmektedir. Bu durumda ilk sürüm maliyetlerinin bir kısmı veya tamamının diğer sürümlerin maliyetine eklenip eklenmeyeceği veya ne kadarının ekleneceği açıklığa kavuşturulmamıştır.

c) İşletmeler entellektüel varlıkların üretilmesi sırasında ortaya çıkacak olan maliyetleri belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir sisteme sahip değildirler. Bir araştırma Proje A olarak başlayıp Proje X, Y, Z'ye dönüşebilmektedir.

d) Maliyete dayalı ölçümleme birçok yönden entellektüel sermayenin ölçülmesinde uygun bir yöntem değildir. Bir varlığın maliyeti, varlığın gerçek değerini temsil etmediği için entellektüel sermayenin maliyetle kayda alınması tam doğru bilgileri sağlamayacaktır. Örneğin, başarılı bir ilacı geliştirme maliyeti bu ilacın gerçek değerini ortaya koyamamaktadır. Varlığın gerçek değeri geliştirilen ilacın işletmeye sağlayacağı gelecek ekonomik faydadır.

Son yıllarda varlıkların değerlenin ölçülmesi amacıyla **gerçeğe uygun değer** yöntemine doğru bir kayma söz konusudur. IAS 39'da gerçeğe uygun değer; "karşılıklı pazarlık ortamı içerisinde bilgili bir alıcı ile bilgili

bir satıcı arasında bir varlığın el değiştirmesi veya bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar” şeklinde tanımlanmıştır.

Entellektüel sermaye unsurlarının gerçeğe uygun değerle değerlendirilmelerinde bazı engeller bulunmaktadır. Buradaki problem maddi olmayan varlıkların gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesi ile ilgilidir. Çoğunlukla entellektüel varlıkların (intangible) el değiştirmesi işlemi işletme birleşmeleri dışında çok nadir olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle alıcı ile satıcı arasında gerçekleşen bir işlem olmadan gerçeğe uygun değer belirlenmesi subjektif bir sonuç doğuracaktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi entellektüel sermaye unsurlarının ölçülmesinde finansal ölçütlerinin yeterli olmaması, bu varlıkların ölçülmesinde finansal olmayan göstergelerin kullanılmasını gündeme getirmiştir.

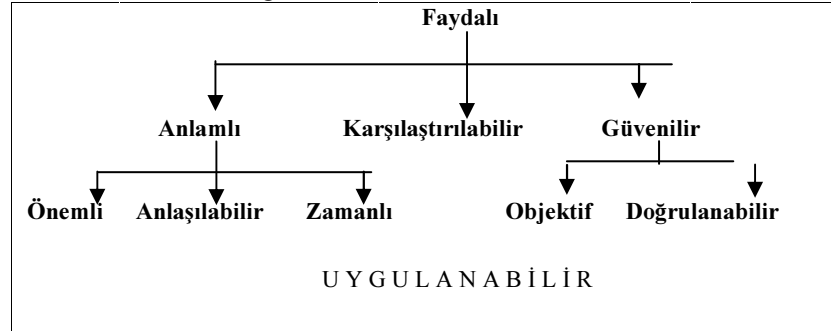
4.2. Entellektüel Sermayenin Ölçülmesinde Göstergeler

Göstergeler, entellektüel sermaye raporu kullanıcılarının işletmenin sahip olduğu maddi olmayan duran varlıkları nasıl ve ne derece etkin kullandığını, işletmenin amaçlarını ne kadar gerçekleştirebildiğini değerlendirebilmelerine yardımcı olmak amacıyla kullanılmaktadır.

Entellektüel sermaye için geliştirilen göstergeler; oranlar, yüzdelere, sayılar (bilgisayar sayısı, işlem sayısı, yeni ürün sayısı, önerilen çözüm sayısı) gibi finansal olmayan bilgilerden oluşmaktadır.

Entellektüel sermayenin ölçülmesi amacıyla geliştirilecek olan göstergelerin faydalılığının artırılabilmesi için bu göstergelerin bazı özellikler taşıması gerekmektedir. Göstergelerde olması gereken özellikler aşağıda Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Entellektüel Sermayeyi Ölçmek İçin Geliştirilen Göstergelerde Olması Gereken Özellikler

Kaynak: Guidelines For Managing And Reporting On Intangibles (Intellectual Capital Report), Final Report Meritum Project, June 2001, [http://www.kunne.no/meritum/Meritum_copy\(1\)/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf](http://www.kunne.no/meritum/Meritum_copy(1)/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf), (20.02.03)

Faydalılık : Bir gösterge, hem yönetimin yönetsel ve kontrol işlemlerinde, hem de eğer açıklanmış ise işletme dışındaki kişilerin yatırım yapma veya kredi verme kararlarında kullanılabilirlik.

Anlamlılık : Gösterge, karar vericilerin beklentilerini teyit ve tadil edecek bilgileri içermelidir.

Önemlilik : Göstergeler tarafından sağlanan bilgiler, işletme için kritik öneme sahip maddi olmayan varlıklarla ilgili olmalıdır. Yani, işletmenin değer üretme süreci işletmenin karakteristikleri ile bağlantılı olmalıdır.

Anlaşılabilirlik : Göstergeler, açık bir şekilde hazırlanmış ve hesaplanmış olmalıdır.

Güvenilirlik : Göstergeler tarafından sağlanan bilgiler güvenilir olmalıdır. Bu bilgiler objektif ve doğrulanabilir nitelik taşımaktadır.

Objektiflik : Göstergelerin değerleri, göstergeleri hazırlayanlar veya kullananların ilgi alanlarından kaynaklanan eğilimlerden etkilenmemelidir.

Doğrulanabilirlik : Göstergeler tarafından sağlanan bilgilerin doğruluğunu değerlendirmek mümkün olabilmelidir.

Uygulanabilirlik : Göstergelerin maliyetlerini hesaplayabilmek mümkündür. Göstergelerin maliyetleri göstergelerden elde edilecek olan bilgilerin faydalarından daha düşük ise bu göstergeler kullanılmalıdır. Yani, göstergeler fayda-maliyet analizine dayanmalıdır.

Karşılaştırılabilirlik : Göstergeler genel olarak kabul edilmiş kriterlere göre hazırlanmalı ve hesaplanmalıdır, böylece göstergeleri kullananlar karşılaştırmalar yapabilmelidir.

Zamanlılık : Göstergeler yöneticilere ihtiyaç duydukları zamanlarda sunulabilmelidir. Sunulması karşılaştırılan maddi olmayan varlıklarla ilgili bilgiler aynı periyotlarda sunulmalıdır.

4.3. Entellektüel Sermayeyi Raporlama Yaklaşımları

Entellektüel sermayenin raporlanması konusunda üzerinde herkesin anlaştığı bir yöntem bulunmamaktadır. Entellektüel sermayenin raporlanması konusunda üç farklı yöntem vardır¹³.

4.3.1. Bilançoda Maddi Olmayan Varlık Olarak Raporlanması Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre entellektüel sermayeyi oluşturan varlıklar, işletmenin sahip olduğu diğer varlıklar gibi bilançoya dahil edilmelidir. Entellektüel sermayeyi oluşturan unsurların bilançoya dahil edilmesi geleneksel muhasebe yöntemleri ile entellektüel sermaye birleştirilmiş olur. Ancak, entellektüel sermayenin bir çok unsuru varlık tanımına uymadığı için

¹³ Measuring and Reporting Intellectual Capital, Strategic Policy Branch Industry, Canada 1999

bilanço'ya dahil edilmemektedir. Böyle bir uygulama finansal tablolara olan güvenin azalmasını da beraberinde getirecektir. Entellektüel sermayenin değerlendirilmesi ile ilgili yeni yöntemler henüz başlangıç aşamasında olması nedeniyle herkesin üzerinde anlaşığı ve kabul ettiğı güvenilir yöntemler değillerdir. Bu nedenle entellektüel sermayeye ilişkin bilgilerin bilanço'ya dahil edilmesi finansal tablolara güvenin iyice sarsılmasına yol açabilecektir.

4.3.2. Bağımsız Raporlama Yaklaşımı

Performans raporlama yaklaşımı olarak da adlandırılan bu yaklaşıma göre entellektüel sermayeye ilişkin bilgiler işletmenin geleneksel finansal tablolarına ek olarak yayınlanacak olan entellektüel sermaye tabloları ile sunulmaktadır. Bu uygulama ile bir yandan herkes tarafından kabul gören geleneksel finansal tabloların devamlılığı sağlanırken bir yandan da ortaklara işletme ile ilgili daha doğru ve ayrıntılı ek bilgiler verilmesi sağlanacaktır.

4.3.3. Karma Yaklaşım

Bu yaklaşım yukarıdaki her iki yaklaşımı birleştirmektedir. Karma yaklaşımda bazı entellektüel sermaye öğelerinin muhasebe sistemine dahil edilmesi bazı entellektüel sermaye öğelerinin ise ayrı raporlar halinde yayınlanması fikrine dayanmaktadır.

Dünyada şu ana kadar entellektüel sermayenin raporlanması ile ilgili yapılan çalışmalarda genellikle "performans raporlama yaklaşımının" kullanıldığını, geleneksel finansal raporlama yöntemlerinin aynen devam ettirildiğini ve entellektüel sermaye ile ilgili bilgilerin finansal tabloların ekinde "entellektüel sermaye tabloları" adı altında yayınlandığını görmekteyiz.

5. ENTELEKTÜEL SERMAYE RAPORLAMA YÖNTEMLERİ

Finansal tablolara ek olarak yayınlan bazı entellektüel sermaye raporu örnekleri aşağıda açıklanmıştır. Bu raporların en önemlileri Skandia şirketler grubu tarafından açıklanan ve Leif Edvison tarafından hazırlanan Skandia Göstergesi, Karl Eric Sveiby tarafından Konrad Grup için hazırlanan Maddi Olmayan Varlık Göstergesi ve Kaplan ve Norton tarafından hazırlanan Balanced Scorecard'dır.

5.1. Skandia Göstergesi

İsveç kökenli bir şirketler grubu olan Skandia bilgisel varlıkların ölçülmesi ile ilgili olarak mantıklı ve tutarlı çalışmalar yapan ilk büyük şirkettir. Skandia, 1985 yılında kendi içine yönelik olarak yayınlanmak üzere entellektüel sermaye raporu geliştirmiştir. Bu rapor 1994 yılında geleneksel finansal raporların ekinde işletme dışına yönelik olarak da yayınlanmıştır¹⁴.

¹⁴ Nick Bontis, "Assesing Knowledge Assets: A Review of The Models Used To Measure Intellectual Capital", http://www.business.queensu.ca/kbe/papers/fp_00.01.htm 31.01.2003

Bu ek raporlarla şirketin gizli dinamik unsurlarının ölçülmesi yoluyla şirket değerinin kaynakları belirlenmeye ve açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Skandia'nın entelektüel sermaye ekleri, entelektüel kaynaklardan değer üretme ve entelektüel kaynakların yönetilmesi ile ilgili bilgilerin işletme içindeki ve dışındaki bilgi kullanıcılarına aktarılmasında bir ilktir. Finansal muhasebe tablolarına yapılan bu ekler sadece rakamları değil aynı zamanda hikayeleri ve çizimleri de içermektedir¹⁵.

1991 yılında bu şirket tarafından entelektüel sermaye yöneticisi olarak atanan Leif Edvinson'un girişimleri sonucunda gösterge (Navigator) olarak adlandırılan dinamik ve holistik (bütüncül) bir entelektüel sermaye raporlama modeli geliştirilmiştir. Bu model beş boyut üzerinde odaklanmıştır.

- Finansal boyut
- Müşteriler boyutu
- Süreçler boyutu
- Yenileme ve geliştirme boyutu
- İnsan sermayesi boyutu

Skandia gösterge sisteminde, geçmişin ölçülmesi (finansal boyut) anahtar performans rasyoları, bilanço ve gelir tablosu oranlarını içermektedir. Müşteri boyutu, pazara nüfuz edebilme kabiliyetine göre değerlendirilmektedir. İnsan boyutu, personelin eğitim seviyesine, liderlerin gelişmesine ve ekip ruhuna dayanmaktadır. Süreç boyutu, kullanılan faaliyet yöntemlerine ve bilgi teknolojileri destek seviyesine dayanmaktadır. Son olarak, yenileme ve gelişme boyutu, kaynakların geleceğin iş şekillerine ve yöntemlerine doğru yönlendirilip yönlendirilmediğini ölçmektedir¹⁶.

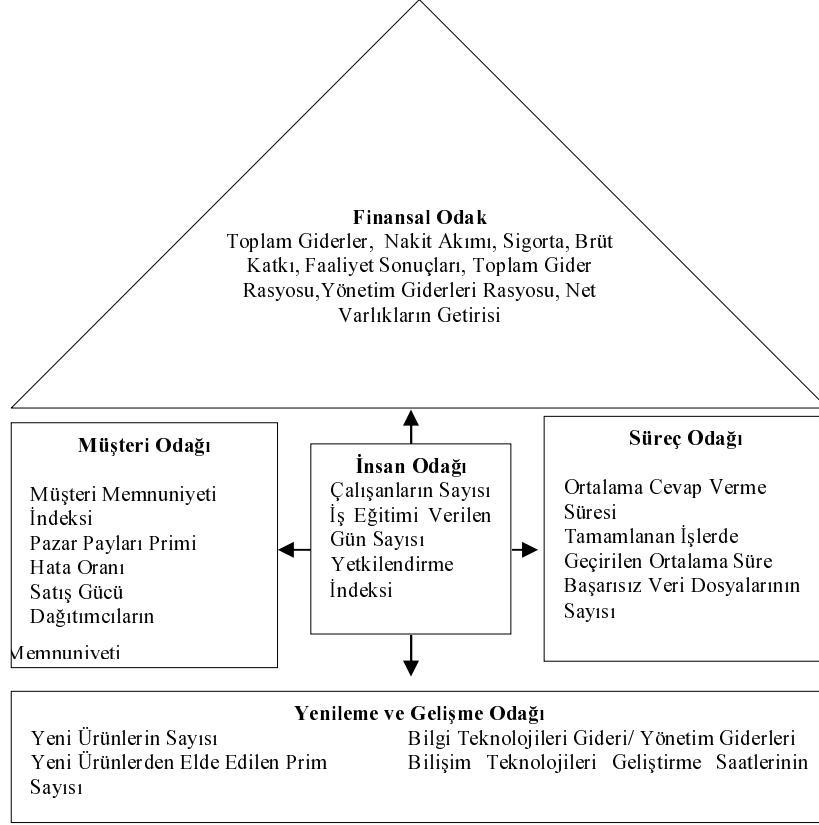
Entelektüel sermaye unsurlarının bir birleri ile iletişimini göstermek amacıyla "Skandia Göstergesi" geliştirilmiştir. Aşağıda Skandia'nın yayınlamış olduğu entelektüel sermaye eklerinden örnekler verilmiştir.

---

¹⁵ J. Mouritsen, H.T. Larsen and P.N. Bukh, "Valuing the Future: Intellectual Capital Supplements at Skandia, Accounting", *Auditing and Accountability Journal*, 2001, vol. 14, no. 14, s. 399-422

¹⁶ Mouritsen, Larsen and Bukh, s. 399-422

Şekil 2: Skandia Göstergesi

Kaynak: Johan Roos, Göran Roos ve diğerleri, Intellectual Capital, MacMillan Business Press, London 1997, s.72

Tablo 1: American Skandianın (Sigorta) Yayınladığı Entellektüel Sermaye Tablosu

Göstergeler	Tutar
1. Finansal odak	
- Sermayenin getirisi (%)*	
- Faaliyet sonuçları	
- Çalışan başına katma değer	
2. Müşteri odağı	
- Yapılan anlaşma sayısı	
- İptal edilen sigorta (%)	
- Satış noktalarının sayısı	
3. İnsan odağı	
- Full-time çalışan personel sayısı	
- Yönetici sayısı	
- Kadın yönetici sayısı	
- Çalışan başına düşen eğitim masrafları	
4. Süreç odağı	
- Yapılan kontratlar/ Çalışan sayısı	
- Yönetim giderleri / Brüt primler (%)	
- Enformasyon teknolojileri giderleri / Yönetim giderleri (%)	
5. Yenileme ve gelişme odağı	
- Yeni başlatılan işlemlerden elde edilen brüt primlerin oranı (%)	
- Net primlerdeki artışlar (%)	
- Gelişme giderleri / Yönetimsel giderler (%)	
- 40 yaş altındaki personel sayısı (%)	

* 1996 ve 1997 yıllarındaki hesaplama yöntemleri farklıdır.

Kaynak: www.skandia.com/en/ir/annualreports.shtml

Göstergede yer alan ölçütler standart hale getirilmiş ve herkes tarafından kabul edilen ölçütler değildir. Hatta, Skandia'nın kendisi de bazen bir yılda kullanmış olduğu bir ölçütü diğer yıl kullanmamaktadır. Bu nedenle göstergelerde kullanılan ölçütler sadece bir örnek olarak algılanmalıdır.

Skandia'nın yayınlamış olduğu entellektüel sermaye tabloları, bu raporlama şeklinin endüstriden endüstriye değişen bir özellik arz ettiğini ortaya koymaktadır. Çünkü, yöneticiler sadece kendi işletmelerine has ölçütleri yayınladıklarında diğer işletmelerin ölçütleri ile bunların bağdaşması mümkün olmayabilmektedir. Bu durum dışsal kullanıcıların karşılaştırma yapma imkanlarını sınırlayıcı bir etki yapabilecektir¹⁷.

5.2. Maddi Olmayan Varlık Göstergesi

1988 yılında küçük bir hizmet ve muhasebe şirketler grubu olan KONRAD grup Karl Erik Sveiby'nin önderliğinde "The Invisible Balance Sheet" adlı bir kitap (Görünmeyen Bilanço) yayınlamıştır¹⁸. Karl- Erik Sveiby, bu kitapta ortaya koyduğu sistemde insan gayretleri için paranın bir gösterge olarak kullanılmasından vazgeçilmesi gerektiğini ve 500 yıllık eski

¹⁷ Wayne S. Upton, "Business And Financial Reporting, Challenges From The New Economy", **FASB Special Report**, Financial Accounting Series No. 219-A, April 2001

¹⁸ Karl E. Sveiby, www.sveiby.com/articles/InvisibleBalance.html, 20.03.02

muhasebe sisteminin, finansal olmayan bilgi sistemi ve maddi olmayan varlıklar için yeni göstergeler kullanılmasına imkan vermesi gerektiğini savunmuştur¹⁹.

Sveiby, geleneksel muhasebenin çerçevesinin bilgi boyutunu da içine alacak şekilde değiştirilmesini önermiştir. Bu çerçevenin hem maddi olmayan varlıkları ölçmek için finansal olmayan ölçüleri hem de maddi varlıkları ölçmek için finansal ölçüleri içine alacağını ve komple bir finansal başarı ve ortaklık değeri göstergesi sağlayacağını iddia etmektedir .

Maddi olmayan varlıklar göstergesi aşağıdaki üç gruptan oluşmaktadır.

- Dış yapı
- İç yapı
- Yetenek

Bu üç grupta kendi içinde üç alt gruba ayrılmıştır.

- Büyüme ve yenileme
- Verimlilik
- Süreklilik

Bu modelde, her bir maddi olmayan varlığa büyüme ve yenileme, verimlilik ve süreklilik ölçütleri uygulanmaktadır. Modelde bir bilgi organizasyonun maddi olmayan varlıklarının her bir kategorisini değerlendirmek için özel ölçütler geliştirilmiştir. Bu raporda bildiğimiz finansal performans göstergelerinden (sermayenin getirisi gibi) insan faktörlerinin (kişisel sermaye) elde edilmesine kadar bir “know-how” şirketi için anahtar göstergeler yayınlanmıştır.

---

¹⁹ Bontis, <http://www.business.queensu.ca/kbe>, s.8-9

Aşağıda Tablo 2’de Sveiby tarafından hazırlanan Maddi Olmayan Varlık Göstergesi örneği sunulmuştur.

Tablo 2: Maddi Olmayan Varlıklar Göstergesi

Maddi Olmayan Varlıklar Göstergesi		
Dışsal Yapı Göstergeleri	İçsel Yapı Göstergeleri	Yetenek Göstergeleri
Büyüme ve Yenileme Göstergeleri	Büyüme ve Yenileme Göstergeleri	Büyüme ve Yenileme Göstergeleri
Müşterilerin karlılığı	Bilgi teknolojilerine yatırım	Kıdem
Organik büyüme		Eğitim düzeyi
Firma imajını güçlendiren müşteriler	Firma yapısını güçlendiren müşteriler	Eğitim ve öğretim maliyeti
		Personel devir hızı
		Firma yeteneklerini güçlendiren müşteriler
Verimlilik Göstergeleri	Verimlilik Göstergeleri	Verimlilik Göstergeleri
Müşteri memnuniyeti indeksi	Destek personelinin oranı	Profesyonellerin oranı
Müşteri başına satışlar	Değer / Tutum indeksi	Kaldıraç etkisi
Kâr / Zarar indeksi		Çalışan başına katma değer
		Profesyonel başına katma değer
		Çalışan başına kar
		Profesyoneller başına kar
Süreklilik Göstergeleri	Süreklilik Göstergeleri	Süreklilik Göstergeleri
Büyük müşterilerin oranı	Organizasyonun yaşı	Profesyonellerin devir hızı
Yaşa göre dağılım	Destek personelin devir hızı	Kıdem
Sadık müşterilerin oranı	Personel devir hızı	
Tekrar eden siparişlerin sayısı	Kıdem	

Kaynak: Karl-Erik Sveiby, “The Intangible Assets Monitor”(1999). Available online at <http://www.sveiby.com.au/IntangAss/CompanyMonitor.html>.

5.3. Balanced Scorecard (Dengeli Ölçüm Kartı)

Literatüre ilk olarak 1992 yılında Robert Kaplan ve David Norton tarafından Harvard Business Review’de yayınlanan "The Balanced Scorecard - Measures That Drive Performance"²⁰ (Balanced Scorecard - Başarıya Yön Veren Ölçütler)" adlı makaleyle giren Balanced Scorecard, Türkçe’ye "denge kontrol paneli" veya "dengeli ölçüm kartı" olarak çevrilmiştir.

Balanced Scorecard "bir şirketin misyon ve stratejisinin fiziksel ölçüler haline dönüştürülerek ifade edilmesidir" şeklinde tanımlanabilmektedir.²¹

Scorecard finansal amaçlı işletme stratejilerinin etkinliğinin ölçülmesinde temel bir yönetim aracıdır. ABD’de yapılan bir araştırmada büyük şirketlerin çoğunluğu Scorecard’a benzer yöntemler kullandığı tespit edilmiştir.²²

²⁰ Robert S. Kaplan and David P. Norton, "The Balanced Scorecard - Measures That Drive Performance", *Harvard Business Review*, January-February, 1992, s. p.72

²¹ A. Ş. Örnek, Balanced Scorecard: Bilgiden Stratejiye Ulaşmada Kullanılabilecek Yeni Bir Araç, <http://www.izmir.sbe.edu.tr/dergi/dergi06/ornek.html>

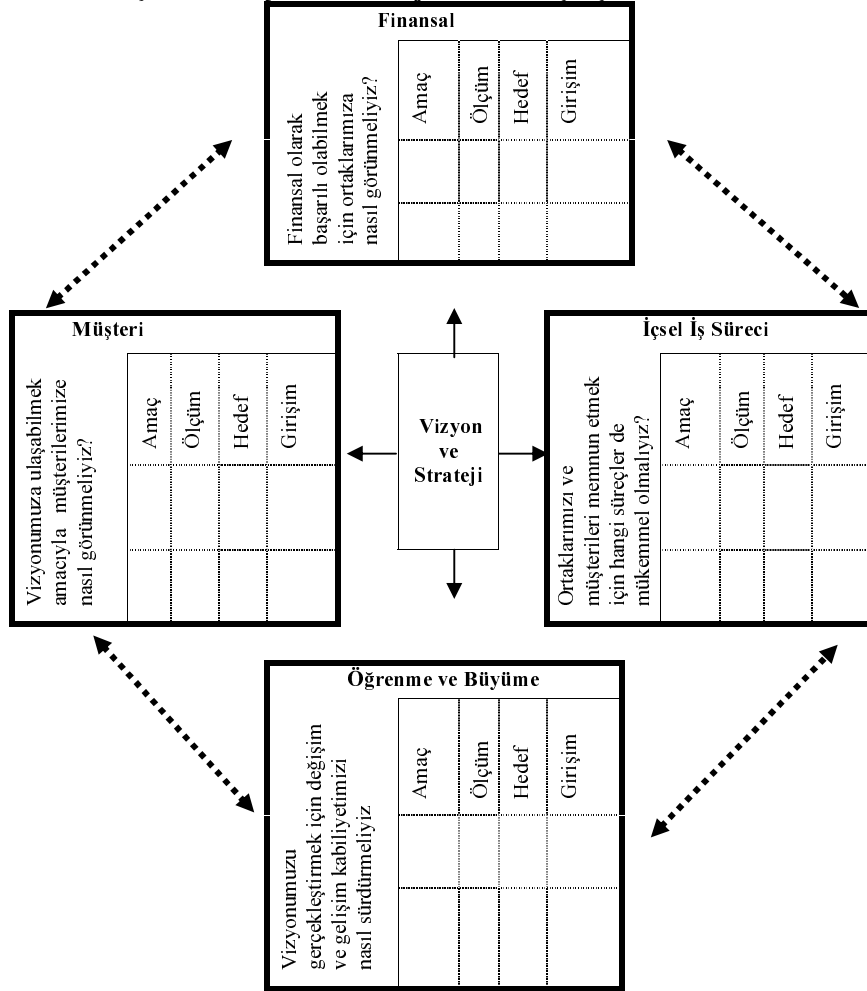
²² Leadbeater, p.23

Balanced Scorecard dört boyutla ilgili ölçütlerin birleştirilmesi ile oluşur. Bir Balanced Scorecard'da dört farklı boyutta gruplanmış 15 ile 25 adet arasında değişen finansal ve finansal olmayan ölçüler yer almaktadır.

Bu boyutlar şunlardır:

- Finansal Boyut "Ortaklarımız bizi nasıl görüyor?"
  - Müşteri Boyutu "Müşterilerimiz bizi nasıl görüyor?"
  - İçsel İş Süreci Boyutu "Nasıl daha mükemmel olabiliriz?"
  - Öğrenme ve Büyüme Boyutu "Gelişip değer üretebiliyor muyuz?"
- Şekil 3'te bu dört boyut ve aralarındaki ilişkiler görülmektedir.

Şekil 3: Vizyon ve Strateji: Dört Bakış Açısı

Kaynak: Robert S. Kaplan-David Norton, Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System, Harvard Business Review, January-February 1996, s.75

Geleneksel ölçüm yöntemleri sadece işletmenin finansal boyutuna yönelik olup maddi olmayan varlıkları gereken düzeyde kapsamamaktadır ve "neden - sonuç" ilişkisi çerçevesinde bir stratejik bir dengeleme öngörmemektedir.

Finansal boyut, müşteri boyutu ve içsel iş süreci boyutu; yöneticilere organizasyonun şu anda nerede bulunduğunu ve gelecekte nerede olacağını gösterirken, dördüncü boyut ise gelecekteki noktaya nasıl ulaşılacağını belirler. Bu boyutta yer alan amaçlar, diğer boyutlarda yer alan mükemmel sonuçları elde etmeyi sağlayacak girişimlerdir.²³

BSC işletme stratejisini dört boyut arasında sebep-sonuç ilişkisi kurarak açıklamaktadır. Örneğin, finansal boyutta karı artırmak bir sonuçtur. Bu sonuca müşteri boyutundaki müşteri sadakati ile varılır; müşteri sadakati bir sonuçtur, bu sonuca içsel iş süreçleri boyutundaki operasyon sürelerinin düşürülmesi ile varılır; operasyon sürelerinin düşürülmesi bir sonuçtur, bu sonuca ise öğrenme ve büyüme boyutundaki personelin tatmini ile varılır. Böylece gerçekçi ve net bir şekilde hazırlanan BSC, şirketin tüm stratejik akışını gösterir. Bu durum şirketin hedef ve ölçüm sistemlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar.

6. YÖNTEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda anlatılan yöntemlerle ilgi bir değerlendirme yapıldığında şu bulgulara ulaşılmaktadır.

a. Tablolarda yer alan göstergeler işletmeler arasında karşılaştırma yapılmasına izin vermemektedir.

b. Tablolarda yer alan ölçütlerle finansal sonuçlar arasında her zaman bir ilişki kurulması mümkün olmamaktadır.

c. Bu yöntemlerde işletmenin entelektüel sermayesinin değeri parasal olarak ortaya konulamamakta sadece entelektüel sermayenin performansı ortaya konulmaktadır.

d. Literatürde bu yöntemlerin herhangi birinin standart olarak kullanılması konusunda ortak bir kanaat oluşmamıştır. Ancak, BSC daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

e. Bu raporlarda yer alan veriler geçmiş performanstan ziyade gelecekteki değer üretme kapasitesini ölçmeye yardım etmektedir.

f. Bu yöntemler geleneksel muhasebeden elde edilen verileri tamamen reddetmemekte, aksine geleneksel muhasebeden elde edilen verilerle geliştirilen ölçütleri birleştirmektedir. Bu yöntemler geçmiş ve geleceğe aynı anda bakılmasına imkan vermektedir.

²³ Ülkü Ergun, "Yönetimsel Performansın Geliştirilmesinde Yeni Yaklaşımlar: Mükemmellik Modeli ve Balanced Scorecard", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Mart 2002, s.1-19

SONUÇ

Entellektüel varlıkların işletmelerin rekabet güçleri ve değer üretme kabiliyetleri üzerindeki etkilerinin her geçen gün artması entellektüel sermaye ile ilgili yapılan çalışmaların artmasına neden olmaktadır. Entellektüel sermayenin raporlanmasına yönelik olarak şu anda geliştirilmiş bir uluslararası muhasebe standardı olmamasına rağmen, bu yöndeki çalışmalar çok kısa zaman içerisinde genel kabul görmüş standartların geliştirileceği umidini artırmaktadır.

Geleneksel muhasebenin bilgi ve entellektüel varlıkları raporlamada yetersiz kalması nedeniyle finansal tabloların faydalılığında meydana gelen azalmaların önüne geçebilmek amacıyla geliştirilen ve dünyada bir çok işletme tarafından finansal tabloların ekleri olarak yayınlanan entellektüel sermaye tabloları henüz içerik ve biçim olarak bir netlik kazanmamıştır. Bu nedenle yayınlanan entellektüel sermaye tabloları üçüncü kişiler açısından kullanılabilir olması için gerekli olan karşılaştırılabilirlik özelliği taşımamaktadır. Bu yayınlanan entellektüel sermaye tablolarının en önemli eksikliğini oluşturmaktadır. Ama bu eksiklik entellektüel sermaye tablolarının tamamen faydasız olduğu anlamına da gelmemelidir.

Ayrıca, geliştirilen entellektüel sermaye tablolarının yayınlanması da işletmeye ilişkin bilgilerin tam ve doğru olarak açıklandığı anlamına da gelmemektedir. Yeni ekonomi karşısında yetersiz kalan geleneksel muhasebe yöntemlerinin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Hâlâ işletme içerisinde geliştirilen maddi olmayan varlıkların finansal tablolarda raporlanamıyor olması geleneksel muhasebe açısından bir dezavantaj olmaya devam etmektedir. Bu konu ile ilgili yeni düzenlemelerin yapılması zorunluluğu bulunmaktadır.

Geliştirilmiş olan entellektüel sermaye tabloları oldukça yenidir ve henüz bir başlangıç niteliğindedir. Entellektüel sermayenin raporlanmasına yönelik örnekler içerisinde Norton ve Kaplan tarafından geliştirilen Balanced Scorecard en yaygın olarak kullanılan modeldir.

Bu modellerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla üzerinde durulması gereken en önemli konu entellektüel sermaye tablolarında yer alacak bilgilerin ve göstergelerin standart hale getirilmesidir. Bu standart göstergelerin tespit edilmesi ise iki aşamalı olarak yapılabilir.

Birinci aşamada; her bir sektör için ayrı ayrı standart ölçütler geliştirilebilir. Böylece benzer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin karşılaştırmaları sağlanabilir.

İkinci aşamada ise; bütün işletmeler için geçerli olabilecek standart ölçütleri ve raporlama şekilleri geliştirilebilir. Bunun yapılması ile de sektörler arasında karşılaştırma yapılması sağlanarak yatırımcıların daha sağlıklı karar almalarına yardımcı olunabilir.

Burada göz ardı edilmemesi gereken bir hususta, geliştirilen yöntemlerde entellektüel sermayenin değerinin hiçbir zaman para cinsinden

ifade edilememesidir. Bu durum entellektüel sermaye tablolarının klasik raporlama yöntemlerinin yerini dolduramayacağını göstermektedir. Ancak, işletmelerin gelecekte gösterecekleri performansın tespit edilmesi ile ilgili faydalı bilgiler ortaya koyabileceklerdir.

Entellektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması konusundaki çalışmalar oldukça dağınık bir görüntü arz etmektedir. Bu dağınıklığın giderilmesi ise IASC ve FASB gibi standart hazırlayıcı kurumlara düşmektedir. Bir an önce bu konuda standartlar geliştirilerek uygulamaya konulması uygulamadaki dağınıklığı giderecek ve karşılaştırılabilir bilgiler elde etmemizi sağlayacaktır.

Son olarak, bir taraftan işletmelerde esas değer üreten faktörler olan entellektüel varlıkların açıklanması zorunluluğunu yerine getirme, diğer taraftan da bunları açıklarken sübjektif yargılardan kurtulma ve tüm işletmeler için geçerli modellerin geliştirilmesi muhasebecilerin özellikle de şirketler tarafından yayınlanan bilgilere güvenilirlik etiketi yapıştıran bağımsız denetçilerin yakın gelecekteki en önemli misyonu olacaktır.

KAYNAKLAR

- 1 **AKPINAR**, Selma, Entellektüel Sermaye Yönetimi ve Bir Boya İşletmesi Üzerinde Etkileri, **I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirisi**, Kocaeli Üniversitesi, Mayıs 2002
- 2 **ARSLAN**, Mehmet, Vergi Hukuku, Alfa Yayınları, 3.Baskı, 2002 İstanbul
- 3 **BONTIS**, Nick, “Assesing Knowledge Assets: A Review of The Models Used To Measure Intellectual Capital”, http://www.business.queensu.ca/kbe/papers/fp_00.01.htm 31.01.2003
- 4 **BONTIS**, Nick, **DRAGONETTI**, Nicola C., **JACOBSEN** Kristine and **ROOS** Göran, The Knowledge Toolbox: A Review Of The Tools Available To Measure And Manage Intangible Resources”, **European Management Journal**, Volume 17, Issue 4 Summary Plus, August 1999
- 5 **EDVINSSON**, Leif, “Developing Intellectual Capital at Skandia”, **Long Range Planing**, 30/3, 1997
- 6 **ELLIS**, Laudell O. and **THACKER**, Ronald J., **Intermediate Accounting**, McGraw-Hill Bok Company, 1980
- 7 **ERGUN**, Ülkü, “Yönetmel Performansın Geliştirilmesinde Yeni Yaklaşımlar: Mükemmellik Modeli ve Balanced Scorecard”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Mart 2002
- 8 Guidelines For Managing And Reporting On Intangibles (Intellectual Capital Report), Final Report Meritum Project, June 2001,

[http://www.kunne.no/meritum/Meritum_copy\(1\)/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf](http://www.kunne.no/meritum/Meritum_copy(1)/FINAL_REPORT_MERITUM.pdf), (20.02.03)

- 9 **GÜCENME**, Ümit, “International Accounting Standart- IAS 38, “Maddi Olmayan Varlıklar”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ocak 2000, Sayı:5
- 10 **KAPLAN**, Robert S. and **NORTON**, David P., "The Balanced Scorecard - Measures That Drive Performance", **Harvard Business Review**, January-February, 1992
- 11 **KAVAL**, Hasan, “Bankalarda Risk Yönetimi”, **Yaklaşım Yayınları**, Ankara 2000, s.62
- 12 **LEADBEATER**, Charles, “Time To Let The Bean-Counters Go”, **New Statesman**, 04/17/1998, Vol.127 Issue 4381
- 13 **LEV**, Baruch, “The Old Rules No Longer Apply”, **Forbes**, 4/7/97 Supplement ASAP, Vol, 159 Issue 7
- 14 Measuring and Reporting Intellectual Capital, Strategic Policy Branch Industry, Canada 1999
- 15 **MOURITSEN**, J., **LARSEN**, H.T. and **BUKH**, P.N, “Valuing the Future: Intellectual Capital Supplements at Skandia, Accounting”, **Auditing and Accountability Journal**, 2001, vol. 14, no. 14
- 16 **ÖNCE**, Saime, **Muhasebe Bakış Açısı İle Entellektüel Sermaye**, Anadolu Üniv. Yayınları, No:1100
- 17 **ÖRNEK**, A. Ş, Balanced Scorecard: Bilgiden Stratejiye Ulaşmada Kullanılabilecek Yeni Bir Araç, <http://www.izmir.sbe.edu.tr/dergi/dergi06/ornek.html>
- 18 **ZHOU**, Albert and **SUN**, Amy, “Intellectual Capital Manage it or Die”, **B+FS**, February 2001
- 19 **SHEPARD**, S.B., “The New Economy: What It Really Means”, 1997, **Businessweek Archives**, <http://www.businessweek.com/1997/46/b/3553084htm>
- 20 **ÜRETEN**, Aykan ve **ERCAN**, M. Kamil, **Firma Değerinin Tespiti ve Yönetimi**, Ankara 2000, Gazi Kitapvi
- 21 **UPTON**, Wayne S., “Business And Financial Reporting, Challenges From The New Economy”, **FASB Special Report**, Financial Accounting Series No. 219-A | April 2001